Finansutskottets betänkande 1981/82: 13

om riksbankens avdelningskontor

I detta betänkande behandlar utskottet motion 1980/81:407 av Olle Wästberg i Stockholm (fp) vari hemställs att riksdagen som sin mening uttalar att riksbankens lokalkontor bör avskaffas.

Utskottet har inhämtat *yttranden* över motionen från fullmäktige i riksbanken och riksdagens revisorer.

Skrivelser som berör ärendet har inkommit från fullmäktige i riksbanken (1981-10-29) och TCO:s statstjänstemannasektion (1981-11-30).

Yttrandena och skrivelserna återfinns som *bilaga* till betänkandet.

Utskottet

Redan den utredning om riksbankens avdelningskontor som företogs inom riksbanken åren 1975–1978 gav vid handen att organisationen var överdimensionerad i förhållande till de uppgifter som åvilade kontoren. I den skrivelse (1981-10-29) som riksbanksfullmäktige avgett till finansutskottet konstateras nu att fullmäktiges beslut år 1979 att behålla organisationen med 23 avdelningskontor byggde på flera förutsättningar som inte blivit uppfyllda. Riksbankens utlåningsverksamhet har inte kunnat bibehållas eller utvidgas, som man då trodde. Riksbanken har inte heller kunnat finna nya naturliga arbetsuppgifter för avdelningskontoren. Slutligen har de kalkylerade kostnaderna för en planerad ombyggnad av kontoren kraftigt underskattats. Med hänsyn till dessa förändrade förutsättningar finns det i dag anledning att ompröva 1979 års beslut, skriver fullmäktige.

Riksdagens revisorer har kommit till samma slutsats i den förstudie rörande riksbankens avdelningskontor som låg till grund för revisorernas beslut (1981-10-15) att granska avdelningskontorsorganisationen närmare. I förstudien betonas att riksbankens uppgifter givetvis måste underkastas samma kritiska prövning som gäller för annan statlig verksamhet. I annat fall finns det risk för att allvaret i statsmakternas strävan att åstadkomma besparingar blir ifrågasatt. Enligt revisorernas beslut skall granskningen vara förutsättningslös och omfatta kontorens uppgifter i stort, bl. a. om det nuvarande nätet av avdelningskontor utgör en ändamålsenlig bas för landets betalningsmedelsförsörjning.

Utskottet delar fullmäktiges och revisorernas mening att en omprövning av kontorsorganisationen nu måste komma till stånd. Utvecklingen sedan

år 1979, då frågan senast var föremål för fullmäktiges prövning, har understrukit att kontorsorganisationen är överdimensionerad i förhållande till de uppgifter som åvilar kontoren. Försöken att finna nya uppgifter har inte lett till önskat resultat. Det är därför enligt utskottets mening nu angeläget att kontorsnätet dimensioneras efter de faktiska arbetsuppgifter som föreligger.

Riksdagens revisorer har inlett en förutsättningslös prövning av kontorsorganisationen. Den bör fullföljas. I ett läge där fullmäktige – och utskottet – redan konstaterat att en rationalisering av verksamheten måste komma till stånd är det emellertid ytterst angeläget att revisorernas granskning sker med mycket stor skyndsamhet. Det innebär att en rapport över granskningen måste kunna föreligga under våren. I det uppkomna läget synes det också vara rimligt att resultat som framkommer vid granskningen löpande delges fullmäktige i riksbanken.

Enligt utskottets mening bör, i avvaktan på det slutliga ställningstagandet, beslut om nya investeringar vid kontoren vila och uppkomna vakanser i kontorsorganisationen fyllas endast i undantagsfall.

Med anledning av vad som anförs i revisorernas yttrande och i skrivelsen från TCO:s statstjänstemannasektion vill utskottet slå fast att den prövning som nu kommer till stånd, i enlighet med revisorernas intentioner, bör vara förutsättningslös. Också skilda former för organisation av betalningsmedelsförsörjningen – den dominerande verksamheten vid avdelningskontoren – kommer sålunda att prövas. Det ligger i sakens natur att vad man därvid kommer fram till på sedelförsörjningens område får avgörande betydelse för kontorsorganisationen som helhet.

I motion 407 begärs att riksdagen nu uttalar sig för att riksbankens avdelningskontor – utan undantag – avskaffas. Utskottet avstyrker detta yrkande. Som redovisats i det föregående utreds nu de skilda rationaliseringsalternativ som föreligger. Resultatet av detta arbete bör avvaktas innan riksdagen tar ställning i frågan.

Vad utskottet anfört i detta ärende bör ges fullmäktige i riksbanken och riksdagens revisorer till känna.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen avslår motion 1980/81: 407,
2. att riksdagen som sin mening ger fullmäktige i riksbanken och riksdagens revisorer till känna vad utskottet anfört om riksbankens kontorsorganisation.

Stockholm den 10 december 1981

På finansutskottets vägnar
ERIC ENLUND

Närvarande: Eric Enlund (fp), Lars Tobisson (m), Rolf Rämgård (c), Paul Jansson (s), Arne Gadd (s), Bo Siegbahn (m), Per-Axel Nilsson (s), Karl-Anders Petersson (c), Anita Gradin (s), Roland Sundgren (s), Rolf Andersson (c), Christer Nilsson (s), Mona S:t Cyr (m), Torsten Karlsson (s) och Daniel Tarschys (fp).

Bilaga

Yttranden och skrivelser

Riksdagens revisorers yttrande över motion 1980/81: 407 (1981-10-15)

Finansutskottet har anhållit att riksdagens revisorer skall yttra sig över motionen 1980/81: 407 om avskaffande av riksbankens lokalkontor. Med anledning därav får vi redovisa följande.

Vi har på vår granskningsplan för i år fört upp riksbankens avdelningskontor som ett särskilt granskningsärende. Vi har i sommar också besökt två avdelningskontor för att informera oss om deras verksamhet. Besöken gjordes under de studieresor som revisorerna företog i Jönköpings och i Örebro län.

Granskningsärendet har hittills resulterat i en förstudie som behandlats och godkänts av revisorernas arbetsutskott och som i dag även godkänts av revisorerna i plenum. Ett exemplar av förstudien bifogas.

Vårt beslut i ärendet innebär att vi nu har givit vårt kansli i uppdrag att granska avdelningskontorsorganisationen närmare. Vid granskningen som skall vara förutsättningslös kommer bl. a. att prövas om det nuvarande nätet av avdelningskontor utgör en ändamålsenlig bas för landets betalningsmedelsförsörjning. Granskningen kommer emellertid inte att avgränsas till avdelningskontorens arbete med mynt- och sedelhanteringen utan kommer att omfatta deras uppgifter i stort.

Granskningsarbetet beräknas kunna avslutas under år 1982 genom att en inom kansliet upprättad granskningspromemoria sänds ut på remiss. Sedan remissvaren kommit in kommer vi att redovisa våra egna iakttagelser och förslag för riksdagen i form av en särskild skrivelse.

Vi anser att det nu framförda motionsyrkandet bör avslås av riksdagen.

Beslut i detta ärende har fattats av revisorerna Ingegerd Troedsson (m), Sture Palm (s), Bertil Jonasson (c), Hugo Bengtsson (s), Rolf Sellgren (fp), Hagar Normark (s), Allan Åkerlind (m), Ralf Lindström (s), Ivan Svanström (c), Wiggo Komstedt (m), Yngve Nyquist (s) och Margit Sandéhn (s).

Vid ärendets slutliga handläggning har vidare närvarit kanslichefen Göran Hagbergh, byråcheferna Bo Willart och Rolf Jensen samt avdelningsdirektören Per Mårtensson (föredragande).

På riksdagens revisorers vägnar

Ingegerd Troedsson

Per Mårtensson

Underbilaga

Utdrag ur Riksdagens revisorers förstudie

RIKSBANKENS AVDELNINGSKONTOR

– – –

3 Slutsatser och förslag

Riksbankens regionala kontorsnät byggdes upp under 1800-talets senare del för att ge allmänheten ökade möjligheter att få kredit. Med tiden har emellertid verksamheten vid avdelningskontoren kommit att få en helt ny inriktning. Deras viktigaste uppgift är numera att medverka i betalningsmedelsförsörjningen.

Trots att avdelningskontorens vara eller inte vara har övervägts i snart ett halvt sekel har själva kontorsnätet inte kommit att påverkas av den markant förändrade situationen.

Några enstaka kontor har visserligen dragits in eller flyttats. Det kontorsnät som nu används för i första hand sedel- och myntdistribution skiljer sig dock knappast från det som tillkom för hundra år sedan för att tillgodose helt andra syften. Det torde kunna ifrågasättas om avdelningskontoren med sin nuvarande anknytning till residensstäder är den mest ändamålsenliga basen för landets betalningsmedelsförsörjning.

Den kraftigt ökade sedelhanteringen vid avdelningskontoren har krävt en nyrekrytering av sedelräknare. Den har också lett fram till att hel- och halvautomatiska sedelsorteringsmaskiner nu kommer att utnyttjas vid några avdelningskontor. Å andra sidan har de arbetsuppgifter som fallit bort från avdelningskontoren eller minskat i omfattning inte resulterat i några motsvarande personalinskränkningar. För den personal som har berörts av bortfallet har man i stället försökt finna nya sysslor genom att låta avdelningskontoren ta över arbetsuppgifter från andra statliga organ. Såsom framgår av den tidigare lämnade redogörelsen har sådana försök gjorts alltsedan början av 1950-talet. De har emellertid hittills gett en utdelning som inte kunnat uppväga det fortsatta bortfallet av arbetsuppgifter.

Trots de ogynnsamma erfarenheterna från tidigare år gör riksbanken nu ett nytt försök att finna kompletterande arbetsuppgifter åt avdelningskontoren. Åtgärden synes vara en nödvändig följd av att bankofullmäktige på förslag av den s. k. AK-utredningen beslöt att samtliga avdelningskontor skulle behållas fastän man hade konstaterat att bristen på kvalificerade arbetsuppgifter för vissa befattningshavare vid kontoren blivit påfallande.

Olika skäl har anförts som motiv för detta beslut. Ett avdelningskontor i varje län innebär möjlighet för statsmakterna att *i framtiden* tilldela riksbanken arbetsuppgifter som kräver en länsvis administration. AK-utredningen tillmätte denna möjlighet stor vikt. Även hänsyn till personalen har varit av avgörande betydelse för ställningstagandet.

Bankofullmäktige fattade sitt beslut på våren 1979. Sedermera har behoven av att begränsa de utgifter som regleras via statsbudgeten blivit alltmer påtagliga. Från statsmakternas sida ställs krav på att besparingar i och omprövning av statlig och statligt finansierad verksamhet måste komma till stånd i en väsentligt större omfattning än hittills. Riksbankens utgifter finansieras med bankens egna vinstmedel. Även sådana utgifter måste emellertid underkastas samma kritiska prövning som gäller för annan statlig verksamhet. I annat fall finns det risk för att allvaret i statsmakternas strävan att åstadkomma besparingar blir ifrågasatt.

Trots att den framtida utformningen av riksbankens avdelningskontorsnät nyligen prövats av bankofullmäktige finns det därför skäl som talar för att frågan tas upp till prövning av revisorerna.

För det första tycks avdelningskontorens organisation inte vara anpassad till den uppgift som i dag har blivit deras viktigaste, nämligen betalningsmedelsförsörjningen.

För det andra synes inte alla möjligheter till besparingar ha tagits till vara i den befintliga organisationen.

Utredningen bör ha formen av en kritisk genomgång av det material som kommit fram genom riksbankens egna undersökningar. Ansatsen bör därvid vara att finna en så ändamålsenlig organisation som möjligt för betalningsmedelsförsörjningen. Organisationsfrågan bör prövas i perspektivet av en ökande sedelhantering och en växande användning av maskinella hjälpmedel. Litteraturstudiet bör kompletteras med besök vid ett antal avdelningskontor. Av särskilt intresse i sammanhanget är de erfarenheter som vunnits vid försöksverksamheten med s. k. sedeldepåer i Norrköping och i Borås.

Utredningen bör vara förutsättningslös i så måtto att man – om så skulle visa sig vara lämpligt – bör kunna ta upp frågan om en överflyttning på annat statligt organ av ansvaret för arbetsuppgifter som är förenade med betalningsmedelsförsörjningen.

Skulle det under utredningsarbetets gång visa sig att fördelar står att vinna med en ändrad organisation för betalningsmedelsförsörjningen – antingen inom eller utanför riksbanken – bör ett förslag till principlösning på hur den nya organisationen bör vara uppbyggd läggas fram.

De andra arbetsuppgifter som i dag ankommer på avdelningskontoren bör prövas utifrån de förutsättningar som en ändrad organisation av betalningsmedelsförsörjningen kan komma att innebära. I första hand gäller detta in- och utlåningsverksamheten, dvs. förvaltningen av investeringsfondskonton samt förmedlingen av avbetalningslån, bosättningslån och hypotekslån.

Arbetstagare i offentlig tjänst har sedan lång tid tillbaka tillerkänts ett särskilt anställningsskydd. Detta kom bl. a. till uttryck vid den omfattande utlokaliseringen av statliga myndigheter då långtgående åtgärder vidtogs för att underlätta de anställdas flyttning eller omplacering till annat arbete.

I den mån granskningsärendet utmynnar i förslag som påverkar avdelningskontorens inre eller yttre organisation bör personalens anställningstrygghet beaktas på motsvarande sätt.

4 Tidsåtgång och kostnader

Tidsåtgången för en granskning enligt angivna riktlinjer kan grovt beräknas till följande:

– byråchef	10 mandagar
– utredare (sammanlagd tid för två utredare)	10 manmånader
– assistent	1,5 manmånader

Denna arbetstid motsvaras av lönekostnader på ca 193 000 kr. inkl. LKP. Det bör understrykas att detta är nettoarbetstid.

Till lönekostnaderna kommer kostnader för resor och traktamenten.

Fullmäktiges i riksbanken yttrande över motion 1980/81: 407 (1981-06-11)

Sedan tillfälle beretts fullmäktige i riksbanken att yttra sig över motion nr 407 av Olle Wästberg i Stockholm om avskaffande av riksbankens lokalkontor, får fullmäktige anföra följande.

Riksbankens avdelningskontor tillkom, med några få undantag, under perioden 1880–1903. Drivkraften var därvid önskemål från olika delar av landet om bättre kreditförsörjning. Efter det moderna bankväsendets framväxt är avdelningskontorens huvuduppgift i dag en annan, nämligen att svara för landets sedel- och myntförsörjning. Den sålunda ändrade verksamhetsinriktningen har lett till att också frågor om ändrad kontorsorganisation från tid till annan aktualiserats. Sålunda har fullmäktige åren 1935, 1941, 1952 och 1970 hos riksdagen hemställt om att få dra in avdelningskontor. Dessa fullmäktiges framställningar har avslagits av riksdagen utom 1952, då riksdagen medgav indragning av avdelningskontoren i Norrköping och Sundsvall (BaU 1935: 65, sid 38, 1941: 75, 1952: 35 och 1970: 73). Å andra sidan har fullmäktige, när avdelningskontoren i dess helhet satts ifråga, försvarat behovet härav (BaU 1950: 15, 1959: 44 och 1969: 43). Nuläget är därmed att riksbanken har ett avdelningskontor i varje residensstad, utom i Skaraborgs län, där avdelningskontoret ligger i Skövde.

Motiven för att riksbanken behöver avdelningskontor sammanfattas i det följande.

De arbetsuppgifter som utföres vid riksbankens avdelningskontor består väsentligen av ut- och inlåning, kassarörelse, beredskapsplanering för betalningsväsendet och egen administration. Mellan dessa arbetsuppgifter fördelar sig kontorspersonalens totala arbetstid ungefärligen på så sätt att två tredjedelar av tiden hänför sig till kassarörelse, medan av den återstående tredjedelen den alldeles övervägande andelen avser utlåningsrörelse.

Vad då först gäller riksbankens utlåningsrörelse (väsentligen bosättningslån, avbetalningslån och s k hypotekslån) har fullmäktige uppfattningen att denna verksamhet är gagnelig och bör fortsätta att utvecklas i nuvarande former. Vad gäller inlåningen avser denna väsentligen medel vilka måste hållas i riksbanken för att nå avsedd likviditetsindragande effekt, t ex investeringskonton och arbetsmiljökonton. Att avskaffa avdelningskontoren skulle för dessa konton innebära att de skulle koncentreras till riksbankens huvudkontor. Därmed skulle t ex en företagare i Norrbotten behöva vända sig till Stockholm för en enkel förfrågan om sitt investeringskonto. En sådan reform ter sig onekligen föga tilltalande i en tid när strävan snarare är att decentralisera förvaltningen så att den kommer närmare de därav berörda. Beträffande inlåningsrörelsen kan också förtjäna tilläggas att nya former för den statliga upplåningen kommer att göra det naturligt att utnyttja riksbankens rikstäckande kontorsorganisation för aktiva uppgifter i den intensifierade statliga upplåningen.

Avgörande för att riksbanken måste ha avdelningskontor är att riksbanken eljest icke kan fullgöra sin uppgift att försörja landet med sedlar och mynt. De arbetsuppgifter som här åsyftas består i att ta emot sedlar och mynt från sedeltryckeri och myntverk, att distribuera dessa betalningsmedel över landet, att hålla erforderliga lager därav, att utge sedlar och mynt till och ta emot dessa betalningsmedel från post, banker och allmänhet, att räkna och sortera inströmmande betalningsmedel samt att slutligt förstöra utsorterade sedlar. Denna kassarörelse har en mycket betydande omfattning vilket må illustreras med några korta sifferuppgifter. År 1980 utsändes till avdelningskontoren och omhändertogs där 133 billaster av nya sedlar och mynt uppgående till en sammanlagd vikt av inemot 1 000 ton. Samma år utlämnade riksbankens avdelningskontor till post, banker och allmänhet 583 miljoner sedlar och tog emot 596 miljoner sedlar. Kontoren sorterade och uppräknade 579 miljoner sedlar. Naturligtvis kan påstås att den kassarörelse som sålunda bedrives bör kunna rationaliseras och självfallet pågår arbete härmed. Kanske är det också möjligt att påverka inströmningen av betalningsmedel och sålunda minska behovet av riksbankens arbetsinsatser. Försök härmed kommer att göras. Men även om sådana bemödanden krönes med framgång, är uppenbart att behovet kvarstår av en omfattande organisation för att åstadkomma en rikstäckande sedel- och myntförsörjning. Detta innebär att riksbankskontor måste finnas också utanför Stockholm. Betecknande är också att även om systemet för sedel- och myntförsörjning i någon mån kan variera mellan olika länder det icke finns någon centralbank i något med Sverige jämförbart land, som gjort försöket att lösa sitt lands sedel- och myntförsörjning utan egna lokala kontor.

Med hänvisning till det sagda får fullmäktige hemställa att finansutskottet måtte avstyrka motionen.

En annan sak är i vad mån den nuvarande organisationen med ett avdelningskontor i varje län kan anses vara den mest rationella. Som nämnts har härvidlag vid upprepade tillfällen olika uppfattningar framkommit inom riksdagen och fullmäktige. För att få underlag för en egen förnyad bedömning beslöt fullmäktige 1975 att närmare utreda sedelförsörjningens organisation och i samband därmed frågan om den framtida utformningen av riksbankens kontorsnät. I sin år 1978 avgivna slutrapport redovisade denna utredning olika möjliga modeller för riksbankens framtida regionala organisation. Utredningens modeller I–IV innebar: oförändrad organisation respektive nedläggning av 7, 14 eller 19 avdelningskontor (varjämte utredningen i två ytterligare modeller redovisade principiellt något avvikande lösningar). Avdelningskontorsutredningen var ej enhällig. Majoriteten förordade sålunda modell I, dvs oförändrad organisation, medan två reservanter (riksbanksdirektören med ansvar för avdelningskontoren och avdelningschefen med ansvar för sedel- och myntdistribution) förordade modell II, dvs nedläggning av 7 kontor. Vid frågans behandling i fullmäk-

tige på våren 1979 tog dåvarande riksbankschefen ställning emot majoritetsförslaget och förklarade sig ej kunna tillstyrka att riksbanken behöll avdelningskontor i varje län. Med riksbankschefen som reservant beslöt fullmäktiges övriga ledamöter att behålla samtliga nuvarande kontor. Fullmäktige beaktade därvid, *att* den nuvarande kontorsorganisationen fungerar väl och ger banker och post god service, *att* anknytningen till länsindelningen är på många sätt naturlig och ger en viss handlingsfrihet inför framtiden, *att* möjliga besparingar genom kontorsindragningar dock skulle bli relativt begränsade *samt att* avdelningskontoren bör få arbetsro efter alla de förslag och motförslag som sedan decennier tillbaka korsat varandra i riksdagen. För närmare kännedom om de resonemang som uppbär denna fullmäktiges ståndpunkt får fullmäktige hänvisa till avdelningskontorsutredningens slutrapport.

Stockholm som ovan

Å Fullmäktiges vägnar:
Torsten Bengtson

T af Jochnick

Fullmäktiges i riksbanken skrivelse (1981-10-29)

Regeringen har föreslagit i proposition (1981/82: 30) att avveckla bosättningslånen. Bosättningslånen utgör en väsentlig del av riksbankens utlåningsverksamhet. En avveckling av bosättningslånen skulle därför i högsta grad påverka riksbankens kontorsorganisation. Riksbanksfullmäktige vill därför för finansutskottet närmare redovisa konsekvenserna för riksbankens organisation om bosättningslånen avskaffas. Fullmäktige vill inte ta ställning till frågan om bosättningslånen bör avskaffas eller ej. Det är en fråga som i sedvanlig ordning bereds i socialutskottet.

Riksbanken har i dag en kontorsorganisation som omfattar 23 avdelningskontor; ett i varje län. Riksbankens kontorsorganisation har varit föremål för omfattande utredningar. I slutet av 1978 lades fram en omfattande utredning rörande riksbankens kontorsorganisation. I denna presenterades två huvudalternativ.

Det första alternativet innebar en oförändrad kontorsorganisation. Det förutsatte ett relativt omfattande investeringsprogram under 1980-talet. Fördelarna med att behålla denna med ett länsvis samband och där personal kunde behålla sina anställningar bedömdes av utredningens majoritet vara större än de vinster en ny och delvis oprövad organisation skulle kunna medföra.

Det andra huvudalternativet innebar en nedläggning av sju avdelningskontor. Det förutsattes i detta alternativ att sedeldepåer skulle användas i stället för avdelningskontor på ett antal orter.

Utredningen föreslog också att riksbanken aktivt skulle söka nya förvaltningsuppgifter för sina avdelningskontor. Detta ansågs nödvändigt om man skulle bibehålla organisationen med 23 avdelningskontor.

Riksbanksfullmäktiges majoritet beslöt i februari 1979 att följa det första alternativet. Mot beslutet att behålla avdelningskontor i varje län reserverade sig förre riksbankschefen Nordlander.

Beslutet att bibehålla och modernisera riksbankens kontorsorganisation byggde på flera förutsättningar som inte blivit uppfyllda:

Det första var att riksbankens utlåningsverksamhet skulle kunna bibehållas och till och med utvidgas. På grund av den strama kreditpolitiken har det inte varit möjligt att öka ramarna för avbetalningslånen. Belåning av gamla premieobligationer har slopats. Bosättningslånen utgör dock den helt dominerande delen av riksbankens utlåningsverksamhet.

Den andra förutsättningen var att riksbanken skulle kunna erhålla nya arbetsuppgifter. Riksbanken har gjort omfattande ansträngningar att få sådana arbetsuppgifter. Riksbanksfullmäktige har i skrivelser till regeringen bett att få ta hand om olika statliga arbetsuppgifter. Hitintills har riksbanken mött betydande svårigheter att få statlig verksamhet överförd till banken.

Den tredje förutsättningen var att ombyggnaden av nuvarande riks-

bankskontor skulle i 1978 års priser stanna vid ca 90 miljoner kronor under 1980-talet. Redan nu kan konstateras att kostnaden kommer att uppgå till ca tre gånger det angivna beloppet i samma års priser. De omfattande och ständigt ökande säkerhetskraven har bidragit till detta.

Med hänsyn till dessa ändrade förutsättningar finns det i dag anledning att ompröva 1979 års beslut att bibehålla en oförändrad kontorsorganisation. Ett slopande av bosättningslånen vore att ta bort så viktiga delar av riksbankens arbetsuppgifter att det svårligen kan försvaras att behålla ett riksbankskontor i varje län. Det måste då ske en successiv nedläggning av kontor och koncentration av sedelhanteringen till stora moderna kontor kombinerade med sedeldepåer eller sk kassakontor. Detta innebär att riksbankens arbetsuppgifter regionalt i huvudsak begränsas till sedelhantering.

I detta sammanhang kan nämnas att riksbanken satt igång viss försöksverksamhet som alternativ till avdelningskontor. Riksbanken har sålunda medgivit, att då posten i Norrköping lägger in sedlar i en särskild sedeldepå, dessa sedlar får anses som insatta i riksbanken. I Borås har riksbanken 1980 inrättat ett eget sk kassakontor med fem anställda, där riksbanken lämnar ut, tar emot och räknar sedlar men ej driver annan verksamhet. Erfarenheterna av denna verksamhet har varit mycket goda. Sådana lösningar av sedeldistributionen, vilka uppenbarligen blir väsentligen billigare än fullständiga avdelningskontor, kan förtjäna att komma till användning på flera ställen i landet.

Riksdagen har tidigare tagit ställning till nedläggning av avdelningskontor. År 1970 avslogs förslaget att lägga ned kontoret i Vänersborg. Riksdagens revisorer granskade 1969 riksbankens avdelningskontorsorganisation. Revisorerna föreslog då en utredning om riksbankens kontorsnät. Utskottet avstyrkte revisorernas framställning. Revisorerna har innevarande år återkommit till frågan och beslutat att en utredning skall ske i denna fråga som väntas bli klar under 1982.

Riksbanksfullmäktige anser att frågan om slopandet av bosättningslånen och riksbankens kontorsorganisation hör ihop. Det är inte rimligt att kräva att riksbanken behåller hela sitt nuvarande kontorsnät oförändrat samtidigt som riksbanken fråntas betydande arbetsuppgifter utan att nya sådana tillföres banken. Riksbanksfullmäktige hemställer därför att riksdagen i samband med beslut om bosättningslånen samtidigt tar principiell ställning till frågan om riksbankens framtida kontorsnät.

Stockholm som ovan

Å Fullmäktiges vägnar:
Torsten Bengtson

T af Jochnick

Reservation: se fullmäktiges allmänna protokoll 1981-10-29, § 4

Kopia: Riksdagens socialutskott

Underbilaga

Sveriges Riksbank

Utdrag av
FULLMÄKTIGES PROTOKOLL
1981-10-29

Närvarande: Ordföranden Torsten Bengtson
Vice ordföranden Allan Hernelius
Lars Wohlin
Erik Wärnberg
Gunnar Sträng
Karl Erik Eriksson
Thage Peterson

§ 4 Skrivelse till finansutskottet

Riksbankschefen erinrade om att fullmäktige hos finansutskottet hemställt att regeringens proposition 1981/82: 30 måtte remitteras till fullmäktige i den del densamma avsåg förslag om slopande av bosättningslånegivningen och anmälde att utskottet meddelat att framställningen bifallits.

I anledning härav beslöt fullmäktige att avlåta skrivelse av den lydelse som framgår av registraturet.

Mot skrivelsens lydelse anmälde *Erik Wärnberg, Gunnar Sträng* och *Thage Peterson* reservation och anförde:

Förslaget om att slopa bosättningslånen ingriper på ett avgörande sätt i riksbankens kontorsorganisations reguljära arbetsförhållanden. Kontorsorganisationens omfattning och arbetsuppgifter har så sent som i februari 1979 efter ett omfattande utredningsarbete prövats av riksbanksfullmäktige. Fullmäktiges majoritet stannade för att behålla den nuvarande kontorsorganisationen och inrikta arbetet på att utvidga utlåningsverksamheten. Att nu slopa bosättningslånen betyder, i motsats till fullmäktiges beslut, en stark begränsning av kontorsorganisationens verksamhet. Förutsättningarna för den nuvarande organisationen kommer därmed att allvarligt rubbas. Denna speciella låneform kan ej heller, utan att det sociala inslaget i verksamheten spolieras, överföras på marknadens kreditinrättningar.

Av dessa skäl anser vi i konsekvens med fullmäktiges tidigare ställningstagande att bosättningslånen bör bibehållas inom riksbankens kontorsorganisation.

Denna paragraf förklarades omedelbart justerad.

Ur protokollet:
Ulla Wettermark

TCOs Statstjänstemannasektions skrivelse (1981-11-30)

Riksbankens kontorsorganisation

TCO-S föreslår med hänvisning till vad som anförs i bilagda promemoria att finansutskottet föreslår riksdagen uttala

att betalningsmedelsförsörjningen i Sverige i princip skall ankomma på riksbanken
att en länsvis kontorsorganisation bibehålls
att övriga frågor i anslutning till riksbankens organisation behandlas i samband med riksdagens revisorers pågående granskning
samt att motionen (nr 407) av Olle Wästberg avslås med hänvisning härtill.

Stockholm 1981-11-30

TCOs Statstjänstemannasektion (TCO-S)
Gunnar Johanson

Underbilaga

Riksbankens organisation

Riksbankens kontorsorganisation har i första hand tillkommit för att klara landets betalningsmedelsförsörjning. Arbetsuppgifterna består i att ta emot sedlar och mynt från sedeltryckeri och myntverk, att distribuera dessa betalningsmedel över landet, att hålla lager av sedlar och mynt, att utge och ta emot betalningsmedlen från post, banker och allmänhet, att räkna och sortera inkommande sedlar och mynt samt att slutligt förstöra utsorterade sedlar.

Ett flertal utredningar har under årens lopp behandlat frågan om huruvida kontorsorganisationen för betalningsmedelsförsörjningen är den mest rationella. I riksdagen behandlades frågan senast 1970 utan att någon egentlig förändring kom till stånd. Inom riksbanken har en utredning genomförts senast 1975–78. Denna utredning resulterade 1979 i beslut att bibehålla den nuvarande organisationen då man funnit att den fungerar väl och ger banker och post god service samt att anknytningen till länsindelningen på många sätt är naturlig och ger viss handlingsfrihet inför framtiden. Dessutom anfördes att möjliga besparingar genom kontorsindragning skulle bli relativt begränsade samt att avdelningskontoren bör få arbetsro efter alla de förslag och motförslag som sedan decennier tillbaka korsat varandra i riksdagen.

Kontorens organisation och bemanning har således fastställts med utgångspunkt från uppgiften att klara betalningsmedelsförsörjningen. För att klara normal frånvaro såsom semester, sjukdom eller annan ledighet, har kontoren försetts med något fler tjänster än vad som åtgår för huvuduppgiften, betalningsmedelsförsörjningen. Motivet för detta har varit dels att förhindra att frånvaro inneburit att huvuduppgiften inte klarats av, dels att hålla en hög säkerhetsnivå i arbetet med betalningsmedelsförsörjningen. Avstånden mellan riksbankskontoren har reellt inneburit att det inte varit möjligt att tillfälligt låna personal från annat kontor för att klara detta arbete. För att denna personal – som under personligt ansvar har hand om kassarörelsen – skall ha alternativa uppgifter när de inte utövar kassatjänst, har kontoren vid sidan om huvuduppgiften bland annat en viss utlåningsverksamhet, däribland de statliga bosättningslånen.

Regeringen har i proposition (1981/82: 30) föreslagit att de statliga bosättningslånen skall avvecklas. Förslaget förs fram i samband med vissa andra besparingsåtgärder och effekten av en avveckling anges, förutom medelsanvisningen på 50 milj kronor, innebära vissa administrativa besparingar vid riksbanken och kommunerna. I propositionen redovisas dock inte vilka konsekvenser förslaget får för riksbankens totala organisation eller dess personal.

Regeringens förslag har föranlett riksbanksfullmäktige att hos riksdagens finansutskott hemställa om att riksdagen i samband med beslut om bosättningslånen också tar principiell ställning till frågan om riksbankens framtida kontorsnät. Riksbanksfullmäktiges majoritet tar dock ej ställning till frågan om bosättningslånens framtid. I en reservation mot fullmäktiges skrivelse till finansutskottet anför tre ledamöter att bosättningslånen bör bibehållas inom riksbankens kontorsorganisation. Reservanterna erinrar också om fullmäktiges beslut 1979 om att bibehålla nuvarande organisation. I yttrande över en motion (nr 407) om avskaffande av riksbankens lokalkontor konstaterade fullmäktige att motiv saknades för att avskaffa lokalkontoren (juni 1981), varför fullmäktige för sin del avstyrkte motionen.

Enligt TCO-S' mening är det inte nödvändigt att frågan om bosättningslånens slopande sammankopplas med frågan om riksbankens kontorsorganisation. Ett eventuellt slopande av bosättningslånen innebär ingen drastisk förändring för riksbankens kontorsorganisation, framför allt inte vid de mindre kontoren, där arbetet med bosättningslånen har en relativt underordnad betydelse. Bestyret med betalningsmedelsförsörjningen utgör den helt dominerande arbetsuppgiften vid dessa kontor.

När det gäller riksbankens kontorsorganisation kan konstateras att riksdagens revisorer nyligen inlett en huvudstudie i syfte att finna en så ändamålsenlig organisation som möjligt för betalningsmedelsförsörjningen. Revisorernas granskning baserar sig på en förstudie som redovisats i september 1981. I förstudien anges beträffande de övriga uppgifter som för

närvarande ankommer på riksbankskontoren, att prövning bör ske utifrån de förutsättningar som en ändrad organisation av betalningsmedelsförsörjningen kan komma att innebära.

I revisorernas förstudie behandlas frågan om åtgärder för att mildra eventuella konsekvenser för berörd personal mycket summariskt. I denna fråga hänvisas till det erkända anställningsskyddet och till de åtgärder som vidtogs i samband med den statliga utlokaliseringen. Enligt TCO-S' mening måste den pågående granskningen beakta vad som följer av det medbestämmandeavtal som också tecknats inom riksdagsområdet (MBA-R) bland annat vad gäller riktlinjer för rationalieringsarbetet vid riksdagen och dess verk. I avtalet finns regler för de anställdas medverkan i rationaliseringsarbetet m m. Revisorernas pågående granskning bör anpassas bland annat med hänsyn till nämnda förhållanden.

I förstudien anges vidare att utredningen bör vara förutsättningslös vad gäller frågan om vilken myndighet som skall ha ansvaret för arbetsuppgifter som är förenade med betalningsmedelsförsörjningen. Enligt TCO-S' mening ter sig ett ändrat ansvarsförhållande som helt orealistiskt. Ett överförande av ansvaret till t ex postverket innebär att stora ekonomiska resurser måste investeras i nya valv, skyddade lastintag och övriga säkerhetsanordningar. Det måste i sammanhanget erinras om att säkerhetsnivån vid riksbanken klart överstiger den nivå som för närvarande gäller inom post- och bankväsendet i fråga om värdehanteringen (sedlar och mynt). En sänkning av säkerhetskraven kan inte accepteras, vilket i sig innebär att ytterligare resurser måste tillföras.

Vid riksbankens avdelningskontor finns – eller kommer att finnas efter pågående och beslutade ombyggnadsprojekt – mycket moderna säkerhetsanordningar, valv och skyddade intag, allt med utomordentligt högt ställda krav på säkerhet. En förändring av nuvarande kontorsorganisation – fastlagd av riksbanksfullmäktige 1979 – skulle innebära ett oförsvarbart resursslöseri. I direktiven inför riksbankens interna utredning 1975–78 angavs bland annat att säkerheten skulle höjas genom att nedbringa värdetransporterna både till volym och antal. En ändrad organisation som medför nedläggning av kontor skulle innebära ökade transporter och därmed ökad risk för rån och överfall.

Enligt uppgift har postverket visat intresse för medverkan i bestyret med betalningsmedelsförsörjningen under förutsättning att full kostnadstäckning ges för verkets merarbete samt investeringar m m. Med denna förutsättning är det helt klart att postverket skulle kunna uppnå stora fördelar med en medverkan i detta arbete. Postverket genomför redan idag stora värdetransporter till uppsamlingscentraler bland annat för att undvika stora natt kassor vid de mindre postkontoren. Vid uppsamlingscentralerna behålls ofta dessa behållningar över natten för att dagen därpå återsändas till postkontoren. I mycket liten omfattning transporteras dessa behållningar till riksbankens kontor. Någon ränta på dessa medel får posten inte. Kan

medlen insättas hos riksbanken, men i en sedeldepå hos uppsamlingscentralen, kan de enligt nuvarande regler överlåtas på PK-banken som i sin tur får ränta av riksbanken. Enligt beräkningar gjorda inom riksbanken skulle sedeldepåer i postens regi kunna innebära inkomster för postverket (och utgifter för riksbanken) på över 100 milj kronor per år, baserat på nuvarande regler och förhållanden. Mot denna bakgrund är det lättare att förstå postverkets intresse för medverkan i arbetet med betalningsmedelsförsörjningen. Postverket är också ensam organisation som anmält sådant intresse.

TCO-S anser med hänvisning till vad ovan redovisats att frågan om var ansvaret för betalningsmedelsförsörjningen skall finnas inte bör ingå i revisorernas pågående granskning. Revisorerna bör istället koncentrera sitt arbete på att finna en så lämplig organisation som möjligt inom ramen för ett oförändrat ansvarsförhållande.

Arbetet med att finna kompletterande arbetsuppgifter till riksbanken för att säkra resurser för betalningsmedelsförsörjningen pågår fortfarande inom riksbanken. TCO-S föreslår att detta arbete ytterligare intensifieras genom att riksdagens revisorers pågående granskning också innefattar denna fråga. Det kan till exempel prövas om det är lämpligt och möjligt att låta riksbanken ansvara för förvaltningen av statens fonder.

TCO-S föreslår med hänvisning till vad som ovan anförs att riksdagen uttalar

att betalningsmedelsförsörjningen i Sverige i princip skall ankomma på riksbanken.

Beträffande riksbankens kontorsorganisation föreslår TCO-S att riksdagen uttalar

att en länsvis kontorsorganisation bibehålls

att övriga frågor i anslutning till organisationen behandlas i samband med riksdagens revisorers pågående granskning

samt att motionen (nr 407) av Olle Wästberg avslås med hänvisning härtill.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1981